

**Krzysztof SZPARA^a,
Beata GIERCZAK-KORZENIOWSKA^b,
Mateusz STOPA^c**

^aInstytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej
i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
e-mail: krzysztof.szpara@mail.umcs.pl
ORCID: 0000-0001-8384-9867

^bInstytut Ekonomii i Finansów
Uniwersytet Rzeszowski
e-mail: bgierczak@ur.edu.pl
ORCID: 0000-0003-2460-2543

^cDepartment of Media and Social Sciences
University of Stavanger (Norway)
e-mail: mateusz.b.stopa@uis.no
ORCID: 0000-0002-9286-5073

Prace i Studia Geograficzne
ISSN: 0208-4589; ISSN (*online*): 2543-7313
2024, t. 69.3, s. 65-83
DOI: 10.48128/pisg-2024-69.3-04

OFERTA TURYSTYKI KAJAKOWEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM. STAN ROZWOJU ORAZ OCENA ODWIEDZAJĄCYCH

Kayak tourism offer in the Podkarpackie Province. State of development and assessment of visitors

Abstract: The aim of the article is to identify and assess the possibilities of the Podkarpackie Province in building a product offer for kayak tourism. The analyses presented in the article are based on data from several sources. Among others, the results of the Study on the Tourist Image of the Podkarpackie Province and the Study on Tourist Traffic in the Podkarpackie Province, which were conducted in 2021, were used. In addition, data from the Podkarpackie Regional Tourism Board was obtained. They concerned kayak events organized by this institution in 2021-2022. The estimation of potential relationships between the analyzed variables was carried out using the nonparametric chi-square test of independence (due to the size and distribution of results in the research sample). The analyses and interpretations carried out in the article allow us to state that in the scope of active tourism, water tourism, right after hiking and cycling, is the reason for coming to the Podkarpackie Province. Within the scope of water tourism, kayaking is an important position, especially for one-day visitors and above all in

Wpłynęło: 10.03.2024

Zaakceptowano: 25.07.2024

Zalecany sposób cytowania / Cite as: Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2024, Oferta turystyki kajakowej w województwie podkarpackim. Stan rozwoju oraz ocena odwiedzających, *Prace i Studia Geograficzne*, 69.3, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 65-83, DOI: 10.48128/pisg-2024-69.3-04.

© Copyright by Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego & Autorzy

Artykuł opublikowany przez SCIENDO
i objęty licencją Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License

counties with lower tourist traffic intensity. It is a much more accessible form of water tourism than sailing or motorboat sports, both in terms of time, required permissions and qualifications, equipment, and finances. Water tourism, including kayaking, is in some places (e.g. Lake Solina) a significant source (direct and indirect) of income generated, among others, from tourists and organizers. It has a positive impact on socio-economic development and creates a positive image of the region “open to water” on the national and international arena.

Key words: water tourism, kayak tourism, development, product offer, Podkarpackie Province, inland tourist waterways

WPROWADZENIE

Doświadczenia krajów europejskich pokazują, że wykorzystanie dróg wodnych przynosi wymierne efekty ekonomiczne, a jedną z istotnych form aktywizacji i ich wykorzystania jest turystyka. Konieczność wykorzystania zasobów dla rozwoju obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem turystyki aktywnej, w tym wodnej (Meyer, Panasiuk 2017) pojawia się także w wielu dokumentach strategicznych. Są to sugestie istotne, gdyż popularność turystyki, w tym szczególnie sportów wodnych na świecie rośnie (Gössling i in. 2015; Folgado-Fernández i in. 2018; Gössling i in. 2015). Warto nadmienić w tym miejscu, że Polska i jej poszczególne regiony mają bardzo korzystne warunki dla rozwoju różnych form turystyki wodnej. Polska jest także w czołówce krajów europejskich pod względem liczby szlaków kajakowych (Rafalska i in. 2017).

W związku z tym w regionach posiadających potencjał turystyczny dla rozwoju turystyki wodnej, działania samorządów powinny być ukierunkowane na wzrost atrakcyjności regionu, a tym samym wzrost liczby turystów. Do istotnych w ocenie atrakcyjności turystycznej czynników zalicza się w tym przypadku przede wszystkim walory przyrodnicze i antropogeniczne, „które wzbudzają zainteresowanie i przyciągają turystów” (Kurek 2007, s. 24) oraz zagospodarowanie turystyczne (Gus-Puszczewicz 2018). Województwo podkarpackie jest regionem o bardzo dużych możliwościach dla rozwoju turystyki wodnej. Decydują o tym uwarunkowania przyrodnicze w tym rozległa sieć rzek, które stwarzają dogodne warunki i bazę do budowy konkurencyjnych produktów turystycznych w obszarze turystyki kajakowej (Łopaciński, Żółtowski 2018).

Należy jednak mieć na uwadze, że wykreowanie rozpoznawalnego produktu turystycznego wymaga wykorzystania zasobów, które są wyjątkowe, ale również trudne do skopiowania czy naśladowania. Taką funkcję może pełnić środowisko wodne, ze względu na swoje zróżnicowanie i wielość możliwości wykorzystania turystycznego. W dokumentach strategicznych wskazanych jest wiele różnych aktywności, które można rozwijać wykorzystując środowisko wodne oraz produktów turystycznych skierowanych do grup docelowych (Meyer, Panasiuk 2017). Wspomniane dokumenty dedykowane poszczególnym regionom, identyfikują i rekomendują produkty związane z przestrzenią wodną i nadwodną z punktu widzenia oceniających ten potencjał oraz zarządzających. Z drugiej zaś strony w budowaniu oferty produktowej dla turystyki wodnej, warto sięgnąć po opinie i oceny turystów, a także badania identyfikujące ich potrzeby w tym zakresie. Zatem, aby mógł zaistnieć w praktyce zintegrowany produkt turystyki wodnej, konieczne są działania instytucjonalne, oparte na współpracy między różnymi podmiotami. Warto w tym miejscu nadmienić, że wykorzystanie wody przez sektor turystyczny pozostaje obszarem niedostatecznie zbadanym, zwłaszcza w odniesieniu do ewentualnych ofert produktowych (Gössling 2005). W niniejszym artykule oferta jest definiowana jako: „Towary i usługi proponowane klientom” (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/oferta.html>, dostęp 24.07.2024). Klientami są w tym przypadku odwiedzający (turyści, odwiedzający jednodniowi). Do oferty należą walory turystyczne umożliwiające uprawianie turystyki kajakowej, baza turystyczna oraz inne usługi dla odwiedzających zainteresowanych turystyką kajakową (np. wypożyczalnie sprzętu, organizacja eventów, usługi noclegowe itp.).

Artykuł ma na celu identyfikację i ocenę możliwości województwa podkarpackiego w budowaniu oferty produktowej dla turystyki kajakowej. Realizując cel, wykorzystano m.in. wyniki Badania wizerunku turystycznego województwa podkarpackiego (Stopa i in. 2021) a także Badania ruchu turystycznego w województwie podkarpackim (Szpara i in. 2021), które przeprowadzono w 2021 r.

Turystyka kajakowa jako jedna z form turystyki kwalifikowanej (określanej często w literaturze przedmiotu jako turystyka aktywna) mieści się w obszarze zainteresowań geografii społeczno-ekonomicznej – geografii turystyki. Wyniki badań pokazują, że prawie dwadzieścia lat temu zaledwie około 2% polskich turystów uprawiało turystykę kajakową, ale jej popularność rosła znacznie szybciej niż zainteresowanie innymi formami (Kurek i in. 2008). Wyniki badań ruchu turystycznego przeprowadzone w województwie podkarpackim w 2023 r. pokazują, że turystyka aktywna była celem przyjazdu 58,6% badanych turystów i 68,4% odwiedzających jednodniowych w powiatach o największym natężeniu ruchu turystycznego (bieszczadzki, leski, miasto Rzeszów). W ramach turystyki aktywnej na pierwszym miejscu znajdowały się wycieczki piesze, które były głównym powodem przyjazdu dla 33,8%, a kolejnym powodem dla 9,8% badanych, żeglarsstwo (odpowiednio 10,5% i 6%) oraz kajakarstwo (3,8% i 3%). W przypadku odwiedzających jednodniowych kajakarstwo było głównym powodem pobytu dla 1,3%, ale kolejnym powodem dla 23,5% ankietowanych. W przypadku powiatów o średnim natężeniu ruchu turystycznego (przemyski, lubaczowski, miasto Tarnobrzeg) kajakarstwo było głównym powodem przyjazdu dla 7,4% i kolejnym dla 2,9% turystów oraz głównym dla 2,4% i kolejnym dla 34,1% odwiedzających jednodniowych (Szpara i in. 2023).

Dane te pokazują, że turystyka kwalifikowana jest najważniejszą formą turystyki w województwie podkarpackim. Turystyka kajakowa jest natomiast formą turystyki kwalifikowanej, która ma duże możliwości rozwoju na tym terenie, chociaż tylko częściowo wykorzystywane. Zainteresowanie nią jest szczególnie widoczne w powiatach o średnim natężeniu ruchu turystycznego co jest korzystne z punktu widzenia dekoncentracji ruchu turystycznego.

TURYSTYKA WODNA

Na całym świecie rośnie zainteresowanie turystyką wodną (Lewandowicz, Bac-Bronowicz 2022). Woda oferuje szeroką gamę możliwości, jeśli chodzi o działalność rekreacyjno-turystyczną (Franco Solís, Zhu 2015) i bywa postrzegana jako cenny zasób i atrakcja. Dzięki turystyce woda może zostać wykorzystana jako siła napędzająca rozwój regionalny (Costa i in. 2015) oraz wpłynąć na poprawę jakości życia turystów i społeczności lokalnych (Pueyo-Ros 2018).

Turystyka wodna odnosi się do każdej działalności turystycznej podejmowanej w związku z zasobami wodnymi, takimi jak jeziora, tamy, kanały, potoki, strumienie, rzeki, drogi wodne, morskie strefy przybrzeżne, morza oraz oceany. Zaliczana jest do turystyki kwalifikowanej, wymagającej od uczestników przygotowania fizycznego i psychicznego, specjalistycznego ekwipunku oraz umiejętności posługiwania się odpowiednim sprzętem. Często konieczne jest także posiadanie określonych uprawnień (Gaworecki 2003). Rozwój turystyki wodnej jest silnie powiązany z istniejącymi zasobami naturalnymi (Fossgard, Fredman 2019). Głównymi czynnikami determinującymi rozwój turystyki wodnej śródlądowej są m.in.:

- występowanie i zagospodarowanie rzek oraz jezior,
- występowanie sztucznych zbiorników wodnych,
- sytuacja na rynku usług śródlądowej turystyki wodnej (np. liczba i stan floty śródlądowych statków pasażerskich, dostępność sprzętu niezbędnego do uprawiania turystyki wodnej) (Gus-Puszczewicz 2018).

Do podstawowych form turystyki wodnej zalicza się turystykę: motorowodną, żeglarską, kajakową i podwodną (Gaworecki 2007). Należy mieć na uwadze, że turystyka wodna stanowi jednocześnie

element innych produktów turystycznych, w tym: turystyki przyrodniczej, krajoznawczej, miejskiej – zapewniając wypoczynek i poznawanie regionu od strony wody, historycznej – poznawanie zabytków hydrotechnicznych i tych zlokalizowanych w sąsiedztwie szlaków wodnych (Kaup i in. 2013).

Popularność turystyki wodnej i sportów wodnych na całym świecie rośnie (Cholewa 2020; Gössling i in. 2012). W związku z tym wzrasta w społeczeństwie zapotrzebowanie na stworzenie odpowiednich warunków dla tej formy aktywności. Niezbędne zatem są działania mające na celu turystyczne zagospodarowanie śródlądowych dróg wodnych, w tym utrzymanie parametrów drogi wodnej oraz budowa i utrzymanie podstawowej infrastruktury żeglarskiej, na którą składają się: mariny, porty jachtowe i przystanie żeglarskie. Ważnym aspektem jest także rozwój infrastruktury zaplecza, zapewniającej dostępność ośrodków żeglarskich od strony lądu (Gus-Puszczewicz 2018). W przypadku infrastruktury turystyki wodnej można zastosować typowy podział na liniową i punktową. Do liniowej zaliczymy rzeki, jeziora i inne akweny, na których możliwe jest uprawianie turystyki wodnej. Do punktowej natomiast zalicza się przede wszystkim porty i przystanie jachtowe (Tołkacz 2010).

TURYSTYKA KAJAKOWA JAKO FORMA TURYSTYKI WODNEJ

Jedną z form wodnej turystyki kwalifikowanej/aktywnej są spływy kajakowe, których popularność rośnie z roku na rok. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w rosnącej liczbie osób posiadających kajaki i systematycznie z nich korzystających (Nováková i in. 2016). Istotnymi cechami popytu na turystykę kajakową są: jego sezonowość i komplementarność. Sezonowość związana jest z czynnikami przyrodniczymi, lokalnymi walorami turystycznymi oraz z turystycznym zagospodarowaniem. W przypadku turystyki kajakowej warunki atmosferyczne są głównym determinantem popytu. Usługi świadczone podczas realizowania turystyki kajakowej są usługami komplementarnymi – nabycie jednego dobra lub usługi jest związane z nabyciem innych dóbr i usług. Ma to miejsce zwłaszcza w przypadku spływów zorganizowanych (Batyk 2012).

Turystyka kajakowa (kajakarstwo turystyczne) to przemieszczanie się kajakiem lub łodzią kajakową po rzekach, jeziorach i innych zbiornikach wodnych w celu aktywnego wypoczynku i regeneracji psychofizycznej organizmu, doskonalenia sprawności fizycznej oraz poznawania środowiska naturalnego, propagując przyjazne wobec przyrody postawy (Płoskonka 2017). Turystyka kajakowa stanowi ponadto interesującą formę rekreacji, dzięki której człowiek, poza poznawaniem otaczającego go świata, kształtuje więzi interpersonalne, zdobywa nowe doświadczenia, tworzy własny system wartości (Mazurek-Kusiak i in. 2015). Poza tym turystyka kajakowa wszechstronnie kształtuje układ mięśniowy, hartuje organizm, wyrabia charakter, uczy samodzielności oraz zmusza do uwagi i szybkiej orientacji (Drabik 1991). Ponadto daje ona ogromną satysfakcję z własnych dokonań oraz zwiększa pewność siebie i wiarę we własne możliwości. Rozwija także poczucie koleżeństwa, solidarności i wspólnoty, utrwala więzi, buduje szacunek i zaufanie oraz uczy odpowiedzialności za całą grupę.

W Polsce zainteresowano się kajakarstwem w kontekście rekreacyjnym i turystycznym na szeroką skalę dopiero pod koniec XIX w. Za prekursora turystyki kajakowej uważa się Z. Glogera, który w latach 70. XIX w. odbył w celach archeologicznych i krajoznawczych szereg wypraw po polskich rzekach (Godlewski, Rzędzicki 2013). Duże znaczenie dla upowszechniania kajakarstwa, miały powstające pod koniec XIX w. towarzystwa i kluby sportowe, w tym m.in. założone w 1867 r. we Lwowie towarzystwo gimnastyczne „Sokół”, w którego ramach została powołana sekcja kajakowa (Zawadka, Pietrzak-Zawadka 2020). Jednak prawdziwy rozkwit zainteresowania kajakarstwem nastąpił po II wojnie światowej. Turystykę kajakową rozpowszechniano na dwa sposoby. Pierwszy z nich był związany z działalnością Polskiego Związku Kajakowego. Drugi natomiast z sekcją turystyki kwalifikowanej Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego utworzonego w 1950 r. (Hurba 2013).

Istotnym elementem wpływającym na rozwój kajakarstwa jest sieć rzeczna. Położenie geograficzne Polski sprawia, że pod względem liczby szlaków kajakowych, należy do najatrakcyjniejszych krajów w Europie (Rafalska i in. 2017). Obecnie w Polsce wytyczonych jest wiele szlaków kajakowych, część z nich została skatalogowana i wnikliwie opisana (Kajak.org.pl 2020). Do dyspozycji turystów są bardzo krótkie, kilkukilometrowe trasy (np. Białka czy Słopica) oraz szlaki o długości kilkuset kilometrów, na których przebycie przeznaczyć należy wiele dni (Wisła, Bug, Pilica). Szlaki kajakowe w większości wyznaczone są na rzekach lokalnych. Podstawową infrastrukturę dla kajakarzy stanowi: oznakowanie szlaku oraz dojazd do przystani, przystanie i stacje kajakowe, miejsca wodowania i wyjmowania kajaków, miejsca etapowe i przenoski przy przeszkodach. Na większych rzekach kajakarze mogą korzystać z istniejących przystani i marin żeglarskich.

Sprzętem niezbędnym do uprawiania turystyki kajakowej jest kajak, będący specyficznym rodzajem łodzi o wrzecionowatym kształcie, stosunkowo szybkiej i zwrotnej bryle, przystosowanej do pływania po wszystkich rodzajach akwenów oraz cieków wodnych. Napędzany jest wiosłem poruszającym siłą ludzkich mięśni, chociaż czasem proces ten wspomagany jest poprzez wykorzystanie uniwersalnego żagla kajakowego (Godlewski, Rzędzicki 2013). Można wyróżnić wiele rodzajów dostępnych obecnie kajaków, m.in.: rekreacyjno-turystyczne, górskie, morskie, sportowe, wędkarskie czy pozabawione zamkniętej komory kajaki typu *sit on top*. Różne mogą być także materiały i technologie, wykorzystywane do ich wykonania.

MATERIAŁ ŹRÓDŁOWY

Prezentowana w artykule analiza bazuje na danych z kilku źródeł. Wykorzystano wyniki Badania wizerunku turystycznego województwa podkarpackiego z 2021 r., a także Badania ruchu turystycznego w województwie podkarpackim, przeprowadzone w okresie 8 czerwca – 22 sierpnia 2021. Oba badania zrealizowane zostały na zlecenie Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej w ramach „Podkarpackiego barometru turystycznego”. Ponadto, pozyskano dane od wspomnianej PROT, dotyczące organizowanych przez tę instytucję eventów kajakowych w latach 2021–2022.

Badanie wizerunku turystycznego w 2021 r. miało charakter jakościowy (Gierczak-Korzeniowska i in. 2022) i polegało na analizie spontanicznie wytwarzanych i publikowanych w internecie opinii na temat walorów turystycznych województwa podkarpackiego. Zebrane za okres wrzesień 2020 – wrzesień 2021 dane objęły w sumie 167 306 ocen wystawionych atrakcjom województwa podkarpackiego w Google Maps, 1488 wpisów internetowych na temat 373 atrakcji turystycznych województwa podkarpackiego, 110 opinii i komentarzy zamieszczonych na Facebooku oraz treści 25 blogów podróżniczych – całość wyników i opracowanych na ich podstawie wniosków znalazła się w dostępnym w Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej raporcie (Stopa i in. 2021), a także w „Podkarpackim barometrze turystycznym” 2021/2022 (Szpara i in. 2022a).

W artykule prezentowane są wyniki analizy zawartości (czyli rozkładu 167 306 ocen wystawionych w Google Maps pomiędzy pięcioma strategicznie ważnymi subregionami turystycznymi województwa podkarpackiego: „Bieszczady”, „Rzeszów – miasto region”, „Dolina Sanu i Wisły”, „Beskid Niski” oraz „Roztocze Południowe” (Gonera i in. 2020) oraz analizy treści wpisów internetowych z 12 miesięcy pomiędzy 2020 i 2021 r.

Badanie ruchu turystycznego przeprowadzone zostało w dziewięciu powiatach województwa podkarpackiego, wskazanych na podstawie oficjalnych statystyk Głównego Urzędu Statystycznego, jako te z największym ruchem turystycznym (bieszczadzki, leski, Rzeszów), przeciętnym ruchem turystycznym (jasielski, lubaczowski i Przemyśl) oraz z najmniejszym w skali województwa ruchem turystycznym (kolbuszowski, przeworski i strzyżowski). Dla każdego z tych powiatów niezależni eksperci wskazali w sumie 37 szczególnie atrakcyjnych turystycznie lokalizacji, w których prowadzony

był przez ankierów pomiar w ramach warstwowo-kwotowo-losowej próby (Szpara i in. 2022b). Finałnie uzyskano 1823 pełnowartościowych pomiarów, reprezentatywnych dla zbiorowości turystów i odwiedzających jednodniowych, którzy w sezonie letnim 2021 r. przebywali na terenie województwa podkarpackiego (błąd pomiaru wynosi $\pm 2\%$, dla wielkości frakcji 0,5). Estymacja potencjalnych związków pomiędzy analizowanymi zmiennymi prowadzona była za pomocą nieparametrycznego testu niezależności chi-kwadrat (ze względu na wielkość i rozkład wyników w próbie badawczej). Pełny kwestionariusz, wraz z uzasadnieniem dla przyjętych założeń, jest dostępny w ramach „Metodologii cyklicznych badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim” (Szpara i in. 2020) – w artykule wykorzystano odpowiedzi na pytania dotyczące powodów przyjazdu do województwa podkarpackiego oraz oceny wybranej infrastruktury turystycznej.

CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W KONTEKŚCIE MOŻLIWOŚCI ROZWOJU TURYSTYKI KAJAKARSKIEJ

Województwo podkarpackie znajduje się w południowo-wschodniej części Polski. Zajmuje powierzchnię 17 846 km². Graniczy na terenie kraju z województwami: lubelskim (321 km), świętokrzyskim (82 km), małopolskim (187 km) oraz z Ukrainą (239 km) i ze Słowacją (134 km). W 2021 r. było ono zamieszkane przez 2,1 mln osób (Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2022). Największym miastem i stolicą województwa jest Rzeszów. Południowa część regionu to Karpaty. W Bieszczadach Wysokich (Zachodnich) znajduje się najwyższy położony punkt na terenie województwa – Tarnica (1346 m n.p.m.). Północna część województwa to Kotlina Sandomierska oraz fragment Rostocza. Najniższym punktem w regionie jest dolina Wisły (136 m n.p.m.).

Są to tereny o wybitnych walorach turystycznych, zarówno przyrodniczych jak i kulturowych. Aż 44,9% powierzchni ogólnej województwa stanowią tereny o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione, w tym dwa parki narodowe (Bieszczadzki PN i Magurski PN). Średnia lesistość województwa podkarpackiego w 2021 r. wynosiła 38,3% i była największa w południowej, południowo-wschodniej oraz północnej i północno-wschodniej części województwa (Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego, 2022). Są to głównie tereny Beskidu Niskiego, Bieszczadów Wysokich (Zachodnich), Bieszczadów Niskich (Gór Sanocko-Turczańskich), Pogórza Przemyskiego, północnej części Kotliny Sandomierskiej i południowo-wschodniej części Rostocza. Najcenniejsze walory wpisano na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, są to: drewniane kościoły w Bliznem i w Haczowie oraz drewniane cerkwie w Radrużu, Chotyńcu, Smolniku i Turzańsku, a także lasy bukowe w Bieszczadzkim Parku Narodowym (Polskie obiekty na Liście Światowego Dziedzictwa, 2023).

Zasoby wodne województwa podkarpackiego stanowią bazę dla rozwoju wielu form turystyki i rekreacji. Można tu wymienić szczególnie kajakarstwo i żeglarstwo, spływy na pontonach i galarach oraz wędkarstwo. Oprócz turystyki i rekreacji, są to również formy aktywności sportowej. Przykładowo w 2020 r. w klubach sportowych na terenie województwa podkarpackiego funkcjonowały dwie sekcje kajakarstwa klasycznego, zrzeszające 65 ćwiczących tam osób (Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego 2022).

Do najważniejszych rzek na terenie województwa podkarpackiego należą San z uchodzącym do niego Wisłokiem oraz Wisłoka. Są to prawe dopływy Wisły, której odcinek znajduje się na granicy z województwem świętokrzyskim. Ich dopływami są m.in. Ropa, Jasiołka, Osława, Solinka, Wiar, Tanew i Łęg. Generalnie rzeki na terenie województwa należą do dorzecza Wisły i do zlewiska Morza Bałtyckiego. Niewielki fragment Strwiąża i Mszanki w Bieszczadach Niskich należy natomiast do dorzecza Dniestru i do zlewiska Morza Czarnego.

Największa gęstość sieci rzecznej występuje w Bieszczadach i w Beskidzie Niskim (2,5 km/km²), a nieco mniejsza na Pogórzu Strzyżowskim i Pogórzu Dynowskim (1,3 km/km²) (Ryc. 1) (Ziemońska

Ryc. 1. Ukształtowanie powierzchni i sieć rzeczna województwa podkarpackiego

Źródło: opracowano na podstawie mapy: https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Podkarpackie_mapa_fizyczna.png.

Fig. 1. Relief and river network of the Podkarpackie Province

Source: elaborated on the basis of: https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Podkarpackie_mapa_fizyczna.png.

1973). Najdłuższą rzeką w regionie jest San. Odwadnia on wysokie partie Bieszczadów oraz pogranicze polsko-ukraińskie, będąc jednocześnie największym dopływem Wisły spośród wymienionych rzek. Wody pochodzące z Bieszczadów stanowią aż 14,2% wód odpływających z polskich Karpat (Ziemońska 1973). W górnym biegu ma on spadek rzędu 4,6‰, w środkowym biegu około 1,2‰, a w dolnym – 0,34‰, co daje średnio 1,6‰ i jest to najniższy średni spadek ze wszystkich dopływów Wisły (Gębica i in. 2019).

Rzeki w najbardziej atrakcyjnej, karpackiej części województwa podkarpackiego, posiadają reżim niewyrównany, z dominującymi krótkotrwałymi wezbrzeniami wiosennymi i zimowymi oraz desz-

czowo-gruntowo-śnieżnym zasilaniem. Przejawia się to występowaniem równorzędnego wezbrania wiosną i latem w Beskidach Zachodnich i na Pogórzach oraz wezbrania wiosennego i zimowego w Bieszczadach i wschodniej części Pogórza Karpackiego (Dynowska 1971).

Reżim hydrologiczny rzek bieszczadzkich cechuje zasilanie roztopowe z kulminacją przepływów w okresie od marca do maja oraz minimum odpływu pod koniec lata (sierpień). Przykładowo średni przepływ Sanu w Zatwarnicy wynosi 11,5 m³/s, przy maksimum sięgającym 322,0 m³/s, a minimum zaledwie 0,72 m³/s. Natomiast średni przepływ Solinki w Terce wynosi 8,3 m³/s, przy maksimum sięgającym 576,0 m³/s a minimum zaledwie 0,23 m³/s (Mostowik 2017). Jest to związane z zimową akumulacją wody w śniegu, która pozwala na występowanie maksimum przepływów w okresie roztopowym oraz od letniego intensywnego parowania, które warunkuje występowanie głębokich niżówek w sierpniu i wrześniu (Wacławczyk i in. 2021).

Na obszarze Bieszczadów zjawisko niżówki najczęściej obserwowane jest w okresie od lipca do sierpnia. Mogą one trwać od kilku dni do ponad miesiąca. Najczęściej występują niżówki (ponad 50%) krótsze niż pięciodniowe (Plenzler i in. 2011). Bywają jednak również wyjątkowo długie. Przykładowo w 2015 r. okres stopniowego obniżania się stanu wód oraz wydajności źródeł rozpoczął się już pod koniec maja i trwał do końca roku hydrologicznego – wzrost wydajności źródeł obserwowany był dopiero w listopadzie 2015 r. (Rzonca i in. 2016).

Różne formy turystyki i rekreacji wodnej związane są również ze zbiornikami zaporowymi. Na rzece San funkcjonują zbiorniki w Solinie i w Myczkowcach, a na rzece Wisłok zbiorniki w Besku i w Rzeszowie. Największy i najważniejszy z nich pod względem turystycznym jest zbiornik w Solinie o pojemności całkowitej 474 mln m³, powierzchni 2200 ha i długości linii brzegowej około 150 km (Gębica i in. 2019).

Turystyka wodna była od wielu lat obecna w przestrzeni turystycznej województwa podkarpackiego. Jednak w ostatnich latach zaobserwowano wyraźne zintensyfikowanie działań promocyjnych realizowanych przez Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną (PROT), ukierunkowanych na promowanie kajakarstwa na podkarpackich wodach. Przygotowano m.in. audyt turystyczny na temat możliwości rozwoju turystyki na obszarze przyrodniczym rzek San i Strwiąż, który zawiera inwentaryzację zasobów oraz propozycje strategicznych kierunków rozwoju (Gołąb i in. 2020). Autorzy wytypowali trzy odcinki Sanu najbardziej atrakcyjne dla uprawiania rodzinnej turystyki wodnej, tj. Sanok – Tyrawa Solna, Dynów – Krasieczyn, Krzeszów – Nisko. Równocześnie jednak wskazali na braki infrastruktury (przystanie, pomosty, zagospodarowane miejsca biwakowe wyposażone w toalety i kosze na śmieci) oraz potrzebę realizacji innych działań umożliwiających lub ułatwiających wykorzystanie tej rzeki (szczególnie oznakowanie szlaku i wydanie aktualnego przewodnika kajakowego) (Gołąb i in. 2020).

Promując turystykę wodną w regionie, PROT zorganizowała również kilka interesujących imprez. W ramach projektu pn. „Popularyzacja oferty turystyki wodnej w oparciu o potencjał Błękitnego Sanu” dofinansowanego z budżetu Województwa Podkarpackiego odbyły się dwa spływy kajakowe (2 lipca 2022 r. – 49 osób, i 9 lipca 2022 r. – 50 osób), a 28–31 sierpnia 2022 r. – objazd studyjny dziennikarzy National Geographic Traveler Poland i TVP Polonia. Ponadto w ramach działań własnych PROT zorganizowała dwa trzydniowe spływy kajakowe. Pierwszy z nich odbył się w 2021 r. pod nazwą Ogólnopolski Spływ Kajakowy Błękitny San i wzięły w nim udział 103 osoby. Drugi został zrealizowany w 2022 r., miał hasło przewodnie SAN THERAPY, a wzięło w nim udział 111 osób. W obu imprezach uczestniczyli kajakarze w wieku 5–59 lat z województw podkarpackiego, małopolskiego, mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego.

Promując turystykę wodnej na terenie województwa podkarpackiego prowadzono również w ramach projektu pn. „Odgłosy natury. SlowRivers – praktyczny pakiet dla turysty” finansowanego ze środków programu PL-BY-UA 2014–2020. Odbył się jednodniowy spływ pontonowy i spływ flisacki, przeprowadzono audyt turystyczny Sanu i Strwiąża, a także opracowano oraz wydano mapy wybranych odcinków Sanu i Strwiąża (Ryc. 2).

Generalnie w 2021 r. na terenie województwa funkcjonowało 601 obiektów noclegowych (w tym 460 całorocznych), w tym 221 obiektów hotelowych. Dysponowały one 33 155 miejscami noclego-

Ryc. 2. Spływ kajakowy na Sanie w 2021 r.

Źródło: Archiwum Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej.

Fig. 2. Kayaking trip on the San river in 2021

Source: Archive of the Podkarpacka Regional Tourism Board.

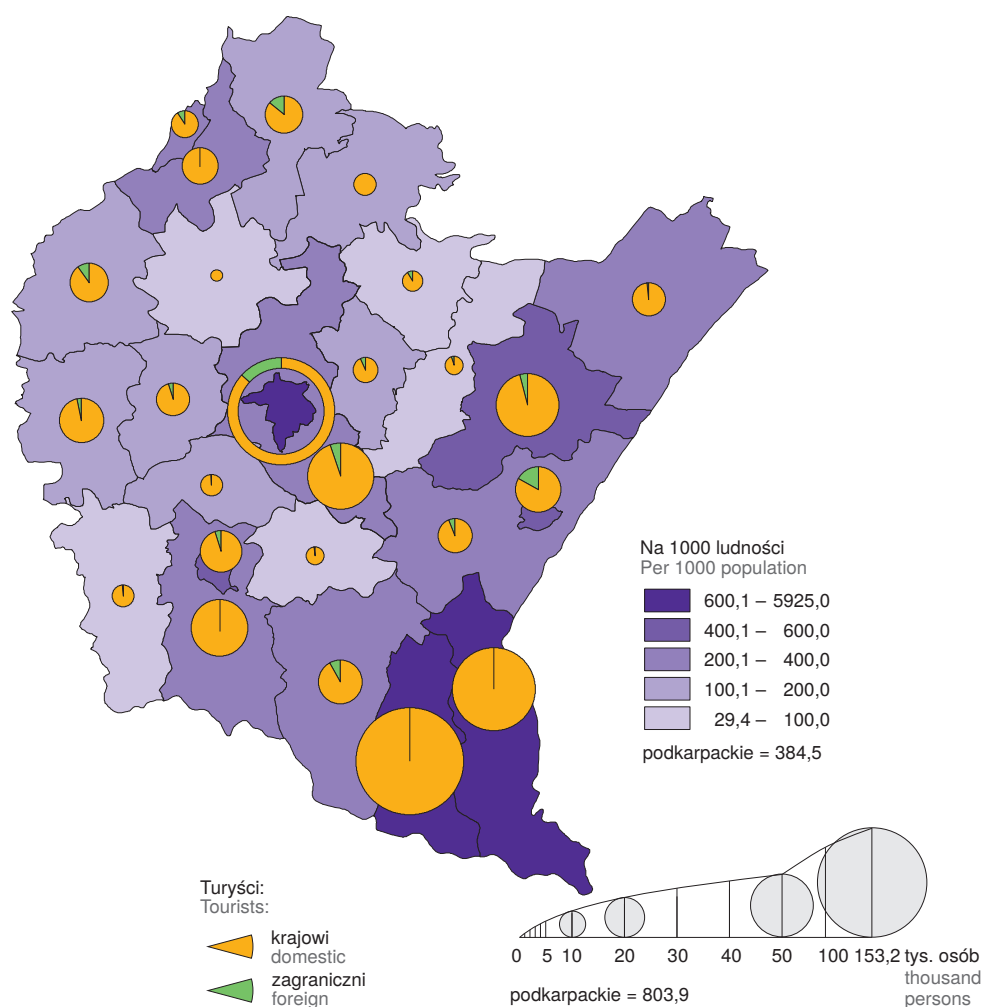
wymi (w tym 26 257 całorocznymi), w tym 13 410 w obiektach hotelowych. Szacuje się¹, że z noclegów korzystało 803 938 osób (w tym 44 048 turystów zagranicznych), w tym 533 321 w obiektach hotelowych. Udzielono im 2 413 800 noclegów (w tym 118 573 turystom zagranicznym), w tym 988 321 w obiektach hotelowych (Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego, 2022). Ruch turystyczny koncentruje się w karpackiej części województwa, szczególnie w Bieszczadach i Górach Sanocko-Turczańskich (głównie turystyka kwalifikowana, krajoznawcza i wypoczynkowa) oraz w Rzeszowie (głównie turystyka biznesowa) (Ryc. 3).

Charakterystyka województwa podkarpackiego, uwzględniająca przede wszystkim uwarunkowania regionu dotyczące sieci rzecznej oraz zbiorników wodnych, a także przegląd aspektów o wymiarze społeczno-gospodarczym, umożliwiły ocenę możliwości rozwoju turystyki kajakarskiej w województwie.

TURYSTYKA KAJAKOWA W BADANIACH WIZERUNKU TURYSTYCZNEGO

Badania ruchu turystycznego jednoznacznie wskazują, że internet stanowi podstawowe źródło informacji na temat atrakcji województwa podkarpackiego dla osób poszukujących wypoczynku w województwie podkarpackim (Szpara i in. 2021). Dla współczesnego konsumenta internet w ogóle sta-

¹ Autorzy używają sformułowania „szacunek”, ponieważ dane GUS obejmują ruch turystyczny mierzony wyłącznie w obszarze bazy noclegowej, a pomijają ruch związany z atrakcjami turystycznymi. Niestety nie uwzględniają one całej bazy noclegowej, a wyłącznie obiekty oferujące 10 lub więcej miejsc noclegowych. Ponadto nie obejmują odwiedzających jednodniowych.

Ryc. 3. Wykorzystanie bazy noclegowej turystyki w województwie podkarpackim w 2021 r.
Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego, 2022, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.

Fig. 3. Use of tourism accommodation facilities in the Podkarpackie Province in 2021
Source: Statistical Yearbook of the Podkarpackie Province, 2022, Statistical Office in Rzeszów, Rzeszów.

nowi pierwsze i często podstawowe źródło informacji i trend ten jedynie umacnia się na przestrzeni ostatnich lat wraz z rozwojem mobilnych technologii dostępu do szerokopasmowego internetu (Ratchford i in. 2001; Grant i in. 2007; Akalaman, Mitra 2017). W agregowanych według przyjętej metodologii opiniach w ramach Badania wizerunku turystycznego przeważały konkretne miejsca i atrakcje turystyczne, które dopiero na etapie analizy przypisano według ich lokalizacji do pięciu strategicznie ważnych subregionów turystycznych województwa podkarpackiego (Ryc. 4) (Gonera i in. 2020).

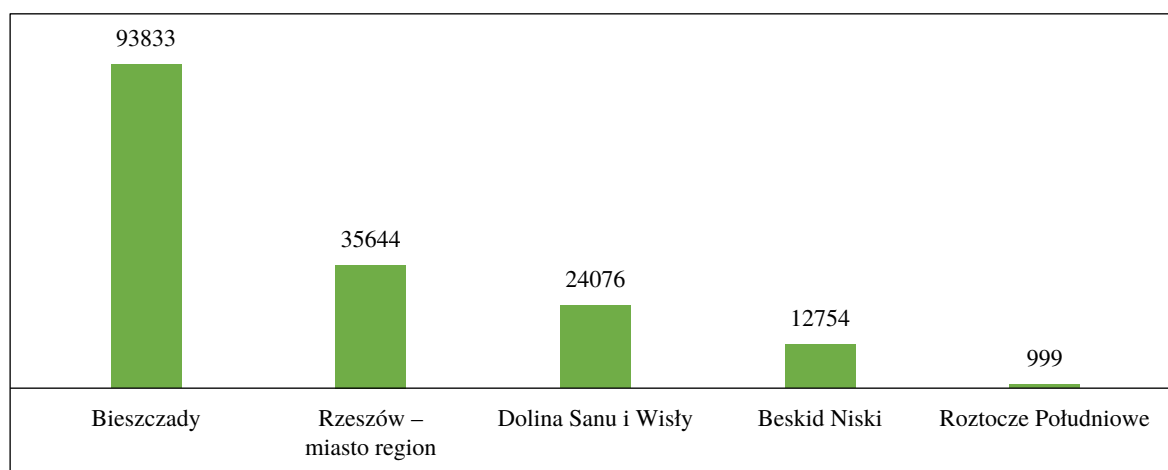
Zestawienie ilościowe wskazuje, co w pierwszej kolejności przyciągało uwagę odwiedzających województwo podkarpackie. Bezsprzecznie były to Bieszczady – ponad 90 tysięcy spośród wszystkich zagregowanych opinii dotyczyło tego właśnie subregionu turystycznego. Należy dodać, że jest to w pewnym sensie mechanizm zwrotnego wzmocnienia, bowiem im więcej opinii, tym większe prawdopodobieństwo odnalezienia tych konkretnych atrakcji turystycznych i wybrania ich jako destynacji. Pokrywa się to także z obiektywnie mierzonym natężeniem ruchu turystycznego i danymi dla powiatów bieszczadzkiego i leskiego.

Tabela 1. Ocena możliwości rozwoju turystyki kajakarskiej w województwie podkarpackim – podsumowanie
Table 1. Assessment of the possibilities of kayaking tourism development in the Podkarpackie Province – summary

Zasoby i szanse	Braki i ryzyka
– względnie gęsta sieć rzeczna, – największy pod względem objętości zbiornik zaporowy w Polsce (Jezioro Solińskie), – największy karpacki dopływ Wisły (San), – wybitne walory przyrodnicze i kulturowe oraz krajobraz wpływające na znaczną atrakcyjność turystyczną regionu, – obecność przedsiębiorstw turystyczne wyspecjalizowane w realizowaniu kajakarskich imprez, – uwzględnienie turystyki kajakarskiej w dokumentach strategicznych regionu oraz prowadzone przez PROT w ostatnich latach intensywne działania promocyjne, – zainteresowanie turystów wypoczywających na terenie województwa podkarpackiego różnymi formami turystyki aktywnej, – coraz lepsze skomunikowanie województwa umożliwiające szybkie dotarcie na jego teren turystów, – sąsiedztwo rynków zagranicznych (w przypadku stabilnej sytuacji polityczno-gospodarczej).	– braki w zagospodarowaniu turystycznym dedykowanym turystyce kajakowej, – niewiele produktów turystycznych zbudowanych w oparciu o turystykę kajakową, – sezonowość turystyki kajakowej związana ze stanem wód i spływnością rzek (zwłaszcza niskie stany wód związane z warunkami klimatycznymi), – bariery prawne i przepisy ograniczające realizowanie inwestycji dedykowanych turystyce kajakarskiej, – konkurencyjna oferta na terenie sąsiednich województw, – trwająca wojna na Ukrainie i poczucie zagrożenia przebywania w pobliżu granicy państwa.

Źródło: opracowanie własne.

Source: own elaboration.

Ryc. 4. Subregiony województwa podkarpackiego według liczby opinii na temat atrakcji (dla tych, które otrzymały co najmniej 999 opinii w Google Maps)

Źródło: Stopa i inni (2021).

Fig. 4. Subregions of the Podkarpackie Province by the number of opinions on attractions (for those that received at least 999 opinions in Google Maps)

Source: Stopa et al. (2021).

Dopiero na trzecim miejscu pod względem liczby zamieszczonych w okresie 2020–2021 opinii i komentarzy znalazła się Dolina Sanu i Wisły. O ile więc strategicznie jest to subregion turystyczny charakterystyczny i ważny dla rozwoju turystyki w województwie podkarpackim, o tyle przez odwiedzających wciąż słabiej rozpoznany i promowany w kontekście turystyki wodnej. Pod tym względem atrakcje Sanu i Wisły stanowią wciąż bardziej niewykorzystany potencjał.

W bardziej „wyspecjalizowanym” ujęciu blogerów, których wpisy także były analizowane, przewijały się już szlaki piesze i rowerowe, lokalizowane w nieco szerszych kontekstach krain geograficznych (np. Bieszczady, Beskid Niski). Blogerzy piszący o turystycznych walorach województwa podkarpackiego, to często osoby nie zajmujące się turystyką i niejednokrotnie czerpiące zyski z wytwarzanych przez siebie treści (niekoniecznie bezpośrednio w formie opłaty za materiały promocyjne, ale często także w postaci monetyzacji zasięgów²). W tym kontekście dodatkowego znaczenia nabiera fakt, że w treściach zamieszczonych w analizowanych blogach w ogóle nie wystąpiły treści poświęcone turystyce wodnej w województwie podkarpackim, natomiast dominowały następujące wątki: Bieszczady, Beskid Niski, zamki, muzea/skanseny, które funkcjonują poza głównymi miastami województwa, uzdrowiska, główne miasta regionu (w połączeniu z atrakcjami, które były przypisywane jako leżące „w okolicy”), szlaki (turystyczne, spacerowe, rowerowe), elementy istotne w obsłudze ruchu turystycznego (nocowanie, gastronomia, infrastruktura) (Stopa i in. 2021).

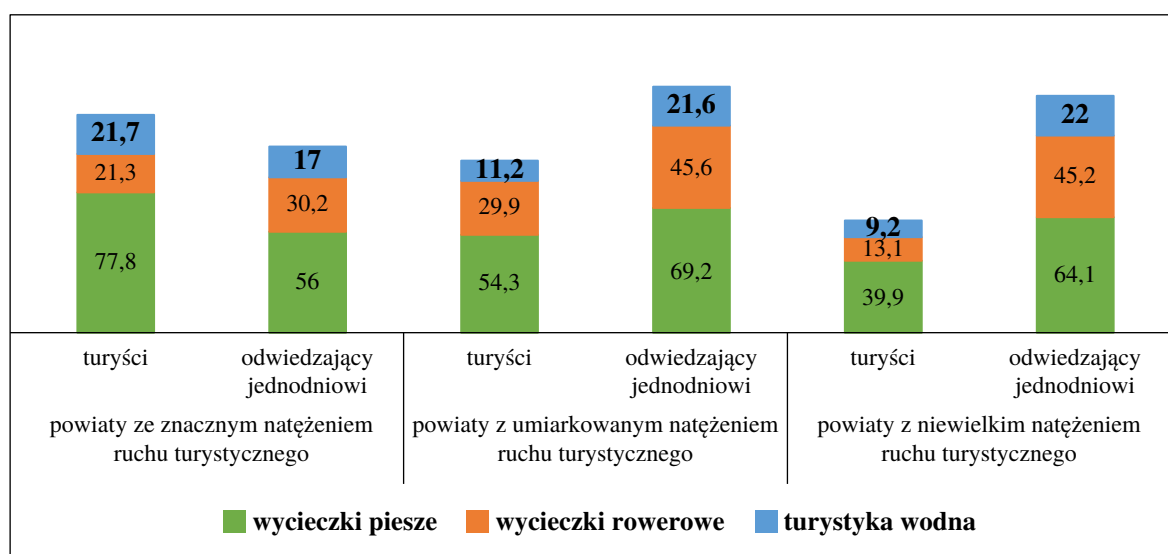
Trzeba jednak podkreślić, że możliwości uprawiania turystyki kajakowej w województwie podkarpackim właściwie nie uwidoczniły się w źródłach internetowych, z których korzystają potencjalni turyści i odwiedzający jednodniowi. Natomiast w centrum uwagi komentujących znajdowały się dwie istotne kwestie z perspektywy przedmiotu prowadzonej tu analizy. W pierwszej kolejności komentarze dotyczyły tego, czy dana atrakcja jest dostępna i ciekawa dla dzieci, ale także jakości infrastruktury (dojazdu, oznakowania, parkingów, toalet itp.). To istotna wskazówka dla projektowania i promowania szlaków kajakowych, które powinny stanowić atrakcję o charakterze rodzinnym (przynajmniej część z nich, na łatwiejszych odcinkach), zabezpieczoną przez infrastrukturę na odpowiednim poziomie i przystosowaną zarówno dla najmłodszych, jak i najstarszych odwiedzających.

TURYSTYKA KAJAKOWA W BADANIACH RUCHU TURYSTYCZNEGO

We wspomnianych Badaniach ruchu turystycznego w 2021 r. respondenci wskazywali w pierwszej kolejności powody przyjazdu do województwa podkarpackiego. Lista zawierała w sumie 40 możliwych wskazań, z których respondenci wybierali dowolną liczbę, określając jedynie, czy były to dla nich „główne powody” czy też „kolejne powody” przyjazdu. W toku analizy takie kategorie, jak „wycieczki piesze”, „wycieczki rowerowe”, „kajakarstwo”, „żeglarstwo”, „jazda konna”, „sporty motorowodne”, „wędkarstwo” i „myślistwo” zaliczono do „turystyki aktywnej”. Przytoczone analizy uwzględniają dodatkowo wszelkie wskazania na daną formę turystyki, bez rozróżniania na „główny powód” czy „raczej ważny powód” i „najmniej istotny powód”. Średnio 70% badanych (71,8% odwiedzających jednodniowych oraz 68,8% turystów) podawało „turystykę aktywną”, jako przyczynę przyjazdu do województwa podkarpackiego.

W tym miejscu należy dodać, że wśród trzech najczęściej wybieranych form turystyki aktywnej znalazły się: „wycieczki piesze” (na pierwszym miejscu), „turystyka wodna” (zawierająca w sobie „kajakarstwo”, „żeglarstwo” oraz „sporty motorowodne”) oraz „wycieczki rowerowe” (Ryc. 5). Część wskazań w poszczególnych kategoriach badanych z uwzględnieniem popularności turystycznej powiatów prezentuje ryc. 5 – wartości nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wskazywać dowolną liczbę powodów.

² Źródło zarobku wynikające z liczby obserwujących osób.

Ryc. 5. Trzy najczęściej wskazywane formy turystyki aktywnej w podziale na typ odwiedzającego i kategorię powiatu (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

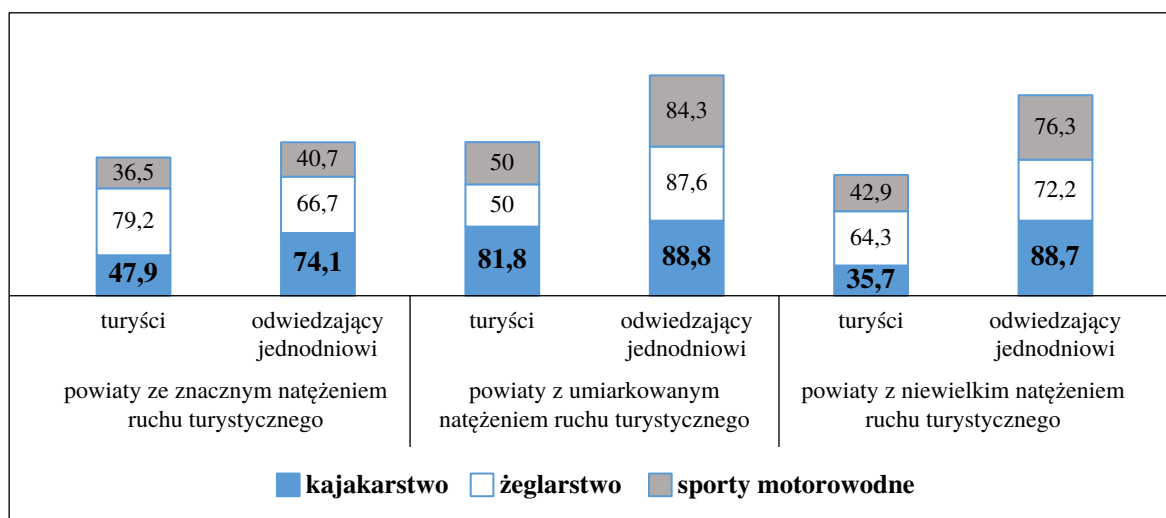
Fig. 5. The three most frequently indicated forms of active tourism by type of visitor and county category (%)
Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

Innymi słowy, dla średnio 14% turystów oraz 22,2% odwiedzających jednodniowych „turystyka wodna” stanowiła jedną z przyczyn przyjazdu do danej lokacji w województwie podkarpackim. Warto podkreślić, że ta forma turystyki aktywnej wskazywana była w powiatach o mniejszym natężeniu ruchu turystycznego (powiaty: jasielski, lubaczowski, Przemyśl, kolbuszowski, strzyżowski i przeworski) częściej przez odwiedzających jednodniowych niż turystów.

Na ryc. 6 zaprezentowano częstości wskazań na ujęte w badaniu formy „turystyki wodnej”, w zależności od typu respondentów, jak i typu powiatu, w którym realizowane było badanie.

Zauważalnie większa popularność „żeglarstwa” wśród turystów w powiatach z największym natężeniem ruchu turystycznego wiąże się z lokalizacją Zalewu Solińskiego, stanowiącego wyjątkową atrakcję żeglarską na mapie Polski. Natomiast, jeżeli turyści wskazujący na „turystykę wodną”, deklarowali żeglarstwo jako jeden z powodów pobytu w powiatach o niewielkim natężeniu ruchu turystycznego, to mieli na myśli Zalew „Maziarnia” w Wilczej Woli, w powiecie kolbuszowskim.

W każdym z wyróżnionych ze względu na natężenie ruchu turystycznego typów powiatów „kajakarstwo” było tą formą turystyki wodnej, którą wybierali częściej odwiedzający jednodniowi. Z całą pewnością wynika to z braku wymagań specjalistycznych umiejętności i braku konieczności posiadania własnego sprzętu. Co więcej, dostępne są trasy i szlaki krótkie – kilku czy kilkunastokilometrowe, możliwe do pokonania w ciągu jednodniowego pobytu. Weryfikacji poddano w pierwszej kolejności założenie co do niezależności formy pobytu a wyboru kajakarstwa jako formy turystyki aktywnej. Badani na początku wywiadu udzielali odpowiedzi na pytanie: „Na jak długo przyjechał(a) Pan/Pani do województwa podkarpackiego?”, wybierając spośród następujących odpowiedzi: „1–3 godziny”, „4–6 godzin”, „7–12 godzin” (które rekodowano następnie jako „odwiedzający jednodniowi” – bez noclegu), „1–2 noclegi”, „3–4 noclegi”, „5–6 noclegów”, „7–13 noclegów”, „14 noclegów i więcej” (które rekodowano następnie jako „turyści” – z noclegiem) (Tabela 2). W tym przypadku weryfikacja ta została przeprowadzona wyłącznie na odpowiedziach udzielonych przez osoby wskazujące na

Ryc. 6. Trzy formy turystyki wodnej w podziale na typ odwiedzającego i kategorię powiatu (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

Fig. 6. Three forms of water tourism by type of visitor and county category (%)

Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

Tabela 2. Kajakarstwo jako forma turystyki wodnej według deklarowanej formy pobytu (%)

Table 2. Kayaking as a form of water tourism by declared form of stay (%)

	odwiedzający jednodniowi (bez noclegu)	turyści (z noclegiem)
nie wskazywano kajakarstwa	13,1	47,7
wskazywano kajakarstwo	86,9	52,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

„turystykę wodną” jako jeden z powodów pobytu w danej lokacji w województwie podkarpackim (345 respondentów).

Wynik testu niezależności $\chi^2 = 50,187$ dla $df = 1$ i $p = 0,000$ pozwala na odrzucenie hipotezy zerowej o braku zależności i przyjęciu hipotezy alternatywnej, że istnieje istotna statystycznie zależność pomiędzy tymi dwoma zmiennymi. Siła korelacji zmierzona została współczynnikiem kontyngencji (zmienna zależna ma charakter nominalny) i wyniosła 0,356.

Założenie co do zależności między popularnością kajakarstwa a środkami finansowymi przeznaczonymi na pobyt także było możliwe do zweryfikowania w ramach posiadanych danych (Tabela 3). Badanym zadano następujące pytanie: „W jakim przedziale mieści się cała kwota, jaką przeznaczył(a) Pan/Pani na pobyt w województwie podkarpackim (całą grupą)?”. Respondenci odpowiadali według skali porządkowej: „do 100 zł”, „101–500 zł”, „501–1000 zł”, „1001–2000 zł”, „2001–5000 zł”, „5001–10000 zł”, „10001 i więcej zł”. Na potrzeby analizy i prezentacji uzyskanych wyników, skala ta została zredukowana do 3 wartości: „do 1000 zł”, „1001–5000 zł” oraz „5001 i więcej zł”. Weryfikacja hipotezy o niezależności przeznaczonych na pobyt środków a wyboru kajakarstwa jako formy turystyki aktywnej ponownie została przeprowadzona wyłącznie na odpowiedziach udzielonych przez osoby wskazujące na „turystykę wodną” jako jeden z powodów pobytu w danej lokacji w województwie

Tabela 3. Kajakarstwo jako forma turystyki wodnej według deklarowanej kwoty pieniędzy przeznaczonej na pobyt (%)**Table 3.** Kayaking as a form of water tourism by the declared amount of money spent on the stay (%)

	do 1000 zł	1001–5000 zł	5001 i więcej zł
nie wskazywano kajakarstwa	17,4	52,6	50
wskazywano kajakarstwo	82,6	47,4	50

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań Ruchu Turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

podkarpackim (w sumie takich respondentów było 323 – badani chętniej wskazywali formę pobytu niż wielkość środków przeznaczonych na pobyt).

Wynik testu niezależności $\chi^2 = 38,691$ dla $df = 2$ i $p = 0,000$ upoważnia do odrzucenia hipotezy zerowej o braku zależności i przyjęciu hipotezy alternatywnej, że istnieje istotna statystycznie zależność pomiędzy tymi dwoma zmiennymi. Siła korelacji zmierzona została współczynnikiem kontyngencji (zmienna zależna ma charakter nominalny) i wyniosła 0,327.

Według uzyskanych w ramach Badania ruchu turystycznego danych, istnieje znaczący potencjał do zwiększania liczebnie kategorii klientów firm działających w obszarze „kajakarstwa”. Respondenci odpowiadali na pytanie: „Jak ocenia Pan/Pani potencjał województwa podkarpackiego pod względem:” m.in. „możliwości uprawiania kajakarstwa”. W przypadku analizy tego pytania odpowiedzi zostały zrekodowane na wartości całkowite w następujący sposób: „zdecydowanie dobrze” +2, „raczej dobrze” +1, „nie mam zdania” 0, „raczej źle” –1, „zdecydowanie źle” –2. Umożliwiło to wyliczenie średnich wyników oceny dla turystów i odwiedzających jednodniowych w podziale na przyjęte ze względu na natężenie ruchu turystycznego typy powiatów (Tabela 4).

Tabela 4. Średnie oceny potencjału województwa podkarpackiego pod względem możliwości uprawiania kajakarstwa według deklarowanej formy pobytu w podziale na typy powiatów (na skali od –2 do 2)**Table 4.** Average ratings of the potential of the Podkarpackie province in terms of the possibility of practicing kayaking according to the declared form of stay divided into types of counties (on a scale from –2 to 2)

	powiaty ze znacznym natężeniem ruchu turystycznego	powiaty z umiarkowanym natężeniem ruchu turystycznego	powiaty z niewielkim natężeniem ruchu turystycznego
turyści – nie wskazujący na „turystykę wodną”	0,49	0,50	0,55
turyści – wskazujący na „turystykę wodną”	0,85	0,55	1,07
odwiedzający jednodniowi – nie wskazujący na „turystykę wodną”	0,26	0,24	0,19
odwiedzający jednodniowi – wskazujący na „turystykę wodną”	0,67	0,75	0,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

Powyższe wyniki należy interpretować w ten sposób, że osoby deklarujące przyjazd do województwa podkarpackiego m.in. w związku z „turystyką wodną”, generalnie oceniają lepiej potencjał województwa pod względem uprawiania kajakarstwa niż pozostali turyści i odwiedzający jednodniowi. Należy jednocześnie dodać, że w tych ocenach zarówno turyści, jak i odwiedzający jednodniowi

Tabela 5. Wartości p dla testu t dla prób niezależnych (porównywanie średnich z tabeli 4)**Table 5.** P values for the t-test for independent samples (comparing means from Table 4)

	powiaty ze znacznym natężeniem ruchu turystycznego	powiaty z umiarkowanym natężeniem ruchu turystycznego	powiaty z niewielkim natężeniem ruchu turystycznego
między turystami wskazującymi i nie wskazującymi na „turystykę wodną”	0,000	0,824	0,041
między odwiedzającymi jednodniowymi wskazującymi i nie wskazującymi na „tu- rystykę wodną”	0,032	0,000	0,099
między turystami a odwiedzającymi jed- nodniowymi wskazującymi na „turystykę wodną”	0,273	0,286	0,019

Źródło: opracowanie własne na podstawie Badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 r.

Source: own elaboration based on the Tourist Traffic Research in the Podkarpackie Province in 2021.

deklarujący jako jeden z powodów przyjazdu „turystykę wodną”, różnią się dopiero w przypadku powiatów o niewielkim natężeniu ruchu turystycznego. Zdecydowanie pozytywniej o potencjale tych powiatów pod względem kajakarstwa wypowiadają się przyjezdni turyści niż lokalni odwiedzający jednodniowi. Interpretacje te warto dodatkowo umieścić w szerszym kontekście, od którego rozpoczęto tę część artykułu. Otóż ocena potencjału województwa pod względem uprawiania kajakarstwa jest znacząco niższa w porównaniu do analogicznej oceny uprawiania wycieczek pieszych czy rowerowych. Turyści możliwości uprawiania danego typu turystyki oceniali w skali od –2 do 2 średnio na 1,27 w przypadku turystyki pieszej, a turystyki rowerowej na 1,02. Z kolei odwiedzający jednodniowi analogicznie wystawiali oceny na 1,06 dla możliwości uprawiania turystyki pieszej oraz 0,93 dla możliwości uprawiania turystyki rowerowej.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Województwo podkarpackie charakteryzuje się dużą liczbą rzek. Tworzą one sieć, którą można wykorzystać dla rozwoju turystyki wodnej. Jest ona w niektórych miejscach (np. Jezioro Solińskie) znaczącym źródłem (pośrednim i bezpośrednim) dochodów generowanych m.in. przez turystów i organizatorów turystyki. Wpływa pozytywnie na rozwój społeczno-gospodarczy oraz kształtuje pozytywny wizerunek regionu „otwartego na wodę” na arenie krajowej i międzynarodowej.

Problematyka turystyki wodnej lub turystyki kajakowej jest wielokrotnie poruszana w dokumentach strategicznych regionu. Szczególnie często pojawia się San w kontekście atrakcyjnej karpackiej rzeki, dającej szanse dla rozwoju przedsiębiorczości, ale też inne spławne rzeki, w tym na Roztoczu (Gonera i in. 2020). Analizy i interpretacje przeprowadzone w artykule pozwalają stwierdzić, że w zakresie turystyki aktywnej – turystyka wodna, zaraz po turystyce pieszej oraz turystyce rowerowej, stanowi istotny powód przyjazdu do województwa podkarpackiego. W ramach turystyki wodnej z kolei kajakarstwo zajmuje ważne miejsce, zwłaszcza dla odwiedzających jednodniowych i przede wszystkim w powiatach o mniejszym natężeniu ruchu turystycznego. Jest to znacznie przystępniejsza forma turystyki wodnej niż żeglarstwo czy sporty motorowodne, zarówno ze względu na wymagane uprawnienia i kwalifikacje, sprzęt, jak i aspekt finansowy. Może ono być uprawiane zarówno w górnych biegach rzek, stawiających nieco większe wymagania, jak i w dolnych odcinkach, znacz-

nie łatwiejszych technicznie. Kajakarstwo może więc być dobrym pomysłem na aktywizację terenów o mniejszym natężeniu ruchu turystycznego.

Pod względem potencjału rozwojowego, kajakarstwo wciąż jest alternatywą w niewielkim stopniu kojarzoną z województwem podkarpackim. Wskazują na to niższe oceny osób, które nie są zainteresowane turystyką wodną. Nawet sami mieszkańcy województwa – w znacznej mierze generujący ruch odwiedzających jednodniowych – nie dostrzegają tego, co dla przyjezdných turystów potrafi być zaletą i powodem przyjazdu. Należy również podkreślić, że w badaniach prowadzonych na terenie województwa podkarpackiego przez hydrologów pojawia się zjawisko niżówek. Są one czynnikiem ograniczającym kajakarstwo na rzekach. Ich uciążliwość dla branży turystycznej wynika z faktu, że dotyczy szczytu sezonu turystycznego, a w ostatnich latach niektóre trwały one bardzo długo. Audyt zlecony przez PROT wykazał ponadto znaczące braki w infrastrukturze turystycznej dedykowanej turystyce kajakowej.

Wydźwięk pozytywny badanemu zjawisku nadaje fakt, że zainteresowanie turystyką wodną wyraźnie wzrosło w ciągu ostatnich dwóch lat, ponieważ ta forma aktywnego wypoczynku sprzyjała dystansowi społecznemu i mogła być praktykowana bezpiecznie podczas pandemii COVID-19 (Lewandowicz, Bac-Bronowicz 2022). Istnieje zatem nadzieja, że ta tendencja i „dobra praktyka”, będąca odzwierciedleniem wzrostu zainteresowania turystyką aktywną, będzie miała charakter rozwojowy.

Literatura

- Akalaman K., Mitra J.K., 2017, Consumer Pre-purchase Search in Online Shopping: Role of Offline Informations Sources, *Business Perspectives and Research*, 6(1), 42–60.
- Batyk I.M., 2012, Determinanty popytu na turystykę kajakową na Warmii i Mazurach, *Ekonomiczne Problemy Usług*, 83, 155–164.
- Cholewa J., 2020, *The Factors Deciding about the Popularity of Kayaking Tourism on Industrial Areas*, [w:] Á. Rocha, A. Abreu, J.V. de Carvalho, D. Liberato, E.A. González, P. Liberato (red.), *Advances in Tourism, Technology and Smart Systems*, Springer, Singapore, 395–404.
- Costa C., Quintela J., Mendes J., 2015, *Health and Wellness Tourism: A Strategic Plan for Tourism and Thermalism Valorization of São Pedro do Sul*, [w:] M. Peris-Ortiz, J. Álvarez-García, (red.), *Health and Wellness Tourism*, Springer, Cham, 21–31, DOI: 10.1007/978-3-319-11490-3_2.
- Drabik J., 1991, *Kajakarstwo – teoria i praktyka – sport, turystyka i rekreacja*, Gdańsk: AWF.
- Dynowska I., 1971, Typy reżimów rzecznych w Polsce, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Geograficzne*, 28, 1–150.
- Folgado-Fernández J., Di-Clemente E., Mogollón J., Campón-Cerro A., 2018, Water Tourism: A New Strategy for the Sustainable Management of Water-Based Ecosystems and Landscapes in Extremadura (Spain), *Land*, 8, 2, DOI: 10.3390/land8010002.
- Fossgard K., Fredman P., 2019, Dimensions in the nature-based tourism experiencescape: An explorative analysis, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 28, 100219.
- Franco Solís A., Zhu X., 2015, Water markets: Insights from an applied general equilibrium model for Extremadura, Spain, *Water Resources Management*, 29, 4335–4356, DOI: 10.1007/s11269-015-1063-2.
- Gaworecki W., 2003, *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- Gaworecki W., 2007, *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- Gębica P., Starkel L., Cebulak E., Limanówka D., Pyrc R., Hajder M., Kolbusz J., 2019, *Ulewy i powodzie opadowe w województwie podkarpackim. Studium przebiegu, skutków i przeciwdziałania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., Szpara K., 2022, Methodology of Cyclical Research of the Tourist Image of Podkarpackie Province (Poland) – A Proposal of a Solution and Selected Research Results, *Sustainability*, 14(5), 2673, DOI: 10.3390/su14052673.
- Godlewski G., Rzędzicki M., 2013, *Kajakarstwo turystyczne*, Wydawnictwo AWF Warszawa, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska.

- Gołąb S., Nabożny M., Savka N., Biloszycki T., Stupko S., 2020, *Slow rivers. Odgłosy natury. Turystyka obszaru przyrodniczego rzek San i Strwiąż. Inwentaryzacja i strategiczne kierunki rozwoju*. Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna.
- Gonera H., Pilarczyk M., Brzeska P., Molski C., Reczek J., Zieliński K., Zmysłony P., 2020, *Strategia rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki województwa podkarpackiego na lata 2020–2025*, Zarząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów.
- Gössling S., 2005, *Tourism's contribution to global environmental change: space, energy, disease, and water*, [w:] C.M. Hall, J.E.S. Higham (red.), *Tourism, recreation, and climate change*, Channel View Publications, Clevedon, 286–300.
- Gössling S., Hall C.M., Skott D., 2015, *Tourism and Water*, Channel View Publications, Bristol; Buffalo, NY; Toronto, ON, Canada. DOI: 10.1108/JTF-11-2016-0046.
- Gössling S., Peeters P., Hall C.M., Ceron P.P., Dubois G., Lehmann L.V., Scott D., 2012, Tourism and water use: Supply, demand, and security. An international review, *Tourism Management*, 33(1), 1–15, DOI: 10.1016/j.tourman.2011.03.015.
- Grant R., Clarke R.J., Kyriazis E., 2007, A review of factors affecting online consumer search behaviour from an information value perspective, *Journal of Marketing Management*, 23(5–6), 519–533, DOI: 10.1362/026725707X212801.
- Gus-Puszczewicz A., 2018, Potencjał turystyczny śródlądowych dróg wodnych województwa pomorskiego, *Studia i Prace Kolegium zarządzania i Finansów*, 170, 91–103.
- Hurba M., 2013, Kajakiem po Lubelszczyźnie – potencjał rozwojowy kajakarstwa turystycznego w województwie lubelskim, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 15(37/4), 118–124.
- Kaup M., Łozowicka D., Chmielewska-Przybysz M., 2013, Turystyka wodna jako szansa rozwoju miast nadwodnych na przykładzie Szczecina, *Autobusy, technika, eksploatacja, systemy transportowe*, 3, 1821–1829.
- Kurek W., 2007, *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- Kurek W., Mika M., Pitrus E., 2008, *Formy turystyki kwalifikowanej*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 256–279.
- Lewandowicz E., Bac-Bronowicz J., 2022, Outdoor tourism, kayaking, tourism potential and tourism operations in central-eastern Europe: the case of Poland, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, XV, 40, 1, 232–241, DOI: 10.30892/gtg.40128-824.
- Lopaciński K., Żółtowski P., 2018, Perspektywy rozwoju turystyki motorowodnej na polskich rzekach, *KNUV*, 4(58), 267–285.
- Mazurek-Kusiak A., Soroka A., Sawicki B., 2015, Zarządzanie procesem zagospodarowania turystycznych szlaków kajakowych województwa lubelskiego, *Logistyka*, 4, 4824–4831.
- Meyer B., Panasiuk A., 2017, Kierunki rozwoju produktu turystyki wodnej Szczecina, *PTiL*, 1(37), 211–219, DOI: 10.18276/ptl.2017.37-30.
- Mostowik K., 2017, Odpływ rzeczny w Bieszczadach Wysokich w latach 1961–2015, *Prace Geograficzne*, 151, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 75–91.
- Nováková S., Blahutková M., Lepkova H., 2016, Management of implementation of water tourism for youth in Czech Republic, *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport/Science Movement and Health*, 16, 590–598.
- Plenzler J., Wójcik S., Kołodziej A., Siwek J., 2011, *Odpływ powierzchniowy*, [w:] B. Rzonca., J. Siwek (red.), *Hydrologia Bieszczadów. Zlewnie Sanu i Solinki powyżej Jeziora Solińskiego*, IGiGP UJ, Kraków, 21–29.
- Płoskonka P., 2017, Turystyka kajakowa na terenie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego w opinii uczestników projektu Ecosurvival, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 19, 52/3, 196–204.
- Polskie obiekty na Liście Światowego Dziedzictwa* – <https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/polskie-obiekty/> (dostęp: 15.03.2023).
- Pueyo-Ros J., 2018, The Role of Tourism in the Ecosystem Services Framework, *Land*, 7, 111.
- Rafalska B., Tomik R., Cholewa J., 2017, Czynniki determinujące uprawianie turystyki kajakowej na terenie województwa śląskiego, *Folia Turistica*, 45, 63–79, DOI: 10.5604/01.3001.0012.0504.

- Ratchford B.T., Talukdar D., Lee M-S., 2001, A Model of Consumer Choice of the Internet as an Information Source, *International Journal of Electronic Commerce*, 5(3), 7–21.
- Rocznik Statystyczny Województwa Podkarpackiego, 2022, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.
- Rzonca B., Siwek J., Zawilo M., Bryndza M., Dojrowska I., Lasota J., Piech K., Sajdak M., 2016, Nizówka w Bieszczadach w 2015 roku, *Roczniki Bieszczadzkie*, 24, 263–279.
- Słownik Języka Polskiego PWN – <https://sjp.pwn.pl/slowniki/oferta.html> (dostęp: 15.06.2024).
- Stopa M., Gierczak-Korzeniowska B., Szpara K., 2021, *Raport z badań wizerunku turystycznego województwa podkarpackiego*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.
- Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2020, *Metodologia cyklicznych badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.
- Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2021, *Raport z badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2021 roku*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.
- Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2022a, *Podkarpacki Barometr Turystyczny 2021/2022*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.
- Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2022b, Methodological challenges of regional research on tourist traffic. A proposal for a systematic solution for the Podkarpackie Province, *Geographia Polonica*, 95(2), 157–180, DOI: 10.7163/GPol.0231.
- Szpara K., Gierczak-Korzeniowska B., Stopa M., 2023, *Raport z badań ruchu turystycznego w województwie podkarpackim w 2023 roku*, Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna, Rzeszów.
- Tolkacz L., 2010, *Infrastruktura transportu wodnego. Tom 1. Infrastruktura transportu śródlądowego*. Szczecin, <http://zbc.ksiaznica.szczecin.pl/Content/19461/PDF/Tolkacz%20L.-Infrastruktura.pdf> (dostęp: 20.12.2022).
- Wacławczyk P., Mostowik K., Bochnak D., Bryndza M., Lis A., Rzonca B., Siwek J., Ziółkiewicz W., 2021, Bilans wodny wybranych zlewni w Bieszczadach w latach 1989–2018, *Roczniki Bieszczadzkie*, 29, 121–142.
- Zawadka J., Pietrzak-Zawadka J., 2020, *Motywacja, preferencje i oczekiwania turystów uczestniczących w spływach kajakowych na Wkrze*, [w:] J. Wojciechowska, M. Makowska-Iskierka (red.), *Warsztaty z Geografii Turyzmu, Tom 10, Krajoznawstwo a turystyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 159–170, doi: 10.18778/8220-355-4.11.
- Ziemońska Z., 1973, Stosunki wodne w polskich Karpatach Zachodnich, *Prace Geograficzne*, 103, 1–130.